

EXPOSICIÓ AL CCCB I FOTO COLECTANIA

FENOMEN EN

FOTO

LLIBRE

17 MARÇ - 18.30 I 20 H.

Dossier de premsa

Organitza

Col·labora

Mitjà col·laborador

Amb el suport de

El CCCB és un consorci de

CCCB — Montalegre, 5, 08001 | 933 064 100 | www.cccb.org

Foto Colectania — Passeig Picasso, 14, 08003 | 932 171 626 | www.fotocolectania.org

Amb el suport de la Mondriaan Fund, institució pública holandesa que subvenciona projectes en els camps de les arts visuals i el patrimoni cultural

Col·laborador principal de Foto Colectania

Col·laborador d'activitats

Patrocinadors Institucionals

Imatges en alta i vídeos per descarregar a:

<http://www.cccb.org/ca/connecta/premsa/fenomen-fotollibre/225695>

Servei de premsa del CCCB

Mònica Muñoz · Irene Ruiz · Àlex Alcolea
34 93 306 41 23 · premsa@ccb.org · www.cccb.org

Servei de Premsa de la Fundació Foto Colectania

MAHALA Comunicació · Neus Fornells
34 93 412 78 78 ext. 2035 | neus@mahala.es

ÍNDEX

01.- Presentació	4
02.- Textos de sala	7
03.- Activitats	13
04.- Proposta educativa	16
05.- CV comissaris.....	17
06.- Catàleg	19
07.- Informació general	20
08.- Crèdits de l'exposició	21
09.- Annex: Text de catàleg de Moritz Neumüller	23

01.- PRESENTACIÓ

El **Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB)** i la **Fundació Foto Colectania** presenten, fruit d'una excepcional col·laboració, l'exposició «**Fenomen Fotollibre**», que s'exhibeix de manera simultània als dos espais de la ciutat: del 18 de març al 27 d'agost de 2017 al CCCB, i del 18 de març al 25 de juny de 2017 a la nova seu de Foto Colectania.

«**Fenomen Fotollibre**» és una exposició que posa en valor el fotollibre a la cultura visual contemporània, alhora que proposa una reinterpretació de la història de la fotografia a través del paper del fotollibre i de la fotografia impresa.

La mostra és un diàleg de perspectives entre nou comissaris internacionals que presenten **set apartats temàtics** els quals ens aproximen a què és un fotollibre des d'òptiques molt diverses. També involucra artistes, col·lectius, editors, especialistes i llibreters de l'àmbit internacional i local.

A «Fenomen Fotollibre», entre molts altres continguts, s'hi poden veure des dels fotollibres de **Ródchencko, William Klein i Robert Frank** fins als **fotollibres nipons**, pioners d'aquest fenomen. El fotògraf **Martin Parr** hi exposa els millors exemplars de la seva col·lecció particular, els quals conformen el fil conductor que uneix les dues seus. Al CCCB també s'hi inclou una secció dedicada a **fotollibres de denúncia i propaganda** que reuneix els dissenys més radicals. I a Foto Colectania s'entrellacen llibres i fotografies de **Manuel Álvarez Bravo, Gabriel Cualladó i Henri Cartier-Bresson**. La mostra incorpora també les darreres propostes de **reconeguts artistes contemporanis** que han aportat una visió genuïna al mitjà, com ara **Laia Abril o Vivian Sassen**, i que ofereixen una mostra dels processos de creació d'un fotollibre.

Un fotollibre és una obra en si mateixa. Un llibre on les fotografies construeixen el relat i responen a un concepte d'autor. Una obra coral en la qual intervenen el disseny, el grafisme i la tipografia, la seqüència de les imatges, la maqueta i el text, és a dir, un conjunt de qualitats de concepte i de la materialitat de l'objecte. En els darrers anys els fotollibres han viscut un període de gran expansió i han passat a ocupar una posició central en la fotografia contemporània. Actualment, es produeixen més fotollibres que mai, es compren i es venen, s'intercanvien i es col·leccionen, i comprovem que, en plena era digital, existeix un retorn a l'objecte imprès. Molts autors han trobat en aquest format una bona eina per mostrar les seves fotografies, així com un espai perfecte per a l'experimentació i la creativitat.

«**Fenomen Fotollibre**» ofereix una mirada calidoscòpica i un diàleg de perspectives sobre el fotollibre. Els comissaris seleccionats per realitzar l'exposició són **Martin Parr, Gerry Badger, Markus Schaden, Frederic Lezmi, Horacio Fernández, Ryuichi Kaneko, Erik Kessels, Irene de Mendoza i Moritz Neumüller**, que ha actuat com a comissari executiu. L'exposició s'acompanya d'un catàleg amb textos dels comissaris i de l'experta **Lesley A. Martin**, que ofereix una taxonomia del fotollibre contemporani.

La mostra indaga, també, sobre el repte que suposa exposar un fotollibre fent ús de diversos sistemes interactius que permetin recórrer i «experienciar» el llibre i la fotografia a partir d'enfocaments molt diversos.

RECORREGUT DE L'EXPOSICIÓ

La mostra s'organitza en set capítols expositius i un epíleg:

1. **La visió del col·leccionista. Els millors fotollibres segons Martin Parr**
2. **Llibres de propaganda versus llibres de protesta**
3. ***Reading New York*. Un PhotoBookStudy sobre *Life is Good & Good for You in New York*, de William Klein**
4. **Cinc aspectes dels fotollibres japonesos**
5. **Pràctiques contemporànies**
6. **Fascinacions i fracassos**
7. **La biblioteca és el museu**
8. **Estació Beta. Fotollibres contemporanis**

LA VISIÓ DEL COL·LECCIONISTA. ELS MILLORS FOTOLLIBRES SEGONS MARTIN PARR

Comissari: Martin Parr / Seus: CCCB i Fundació Foto Colectania

Les cinquanta-set obres que Martin Parr ha seleccionat de la seva col·lecció integrada per més de tretze mil exemplars són el fil que recorre l'exposició a les dues seus. Disposats en vitrines que obren els set capítols de la mostra, els llibres triats per Parr ofereixen una perspectiva completa de la història del fotollibre.

LLIBRES DE PROPAGANDA VERSUS LLIBRES DE PROTESTA

Comissari: Gerry Badger / Seu: CCCB

Aquesta secció presenta una selecció de dos gèneres del fotollibre que són dues cares de la mateixa moneda: el llibre de propaganda i el llibre de protesta. A través de projeccions sobre els murs de la sala descobrirem llibres per lloar *l' statu quo* i llibres per denunciar-lo, les seves diferències i les seves semblances.

READING NEW YORK

UN PHOTOBOOKSTUDY SOBRE *LIFE IS GOOD & GOOD FOR YOU IN NEW YORK*, DE WILLIAM KLEIN

Comissaris: Markus Schaden i Frederic Lezmi / Seu: CCCB

Aquest apartat mostra pàgina a pàgina sobre els murs del CCCB una de les obres fonamentals de la història del fotollibre: *New York*, de William Klein (1956), que va commoure i entusiasmar fotògrafs, editors i afeccionats als fotollibres d'arreu del món.

CINC ASPECTES DELS FOTOLLIBRES JAPONESOS

Comissari: Ryuichi Kaneko / Seu: CCCB

El Japó és el país dels fotollibres. Aquest capítol focalitza la mirada de Ryuichi Kaneko, comissari al Tokyo Metropolitan Museum of Photography, sobre la cultura del fotollibre al Japó i els suports que han permès la producció d'una gran abundància d'obres mestres.

PRÀCTIQUES CONTEMPORÀNIES

Comissaris: Irene de Mendoza i Moritz Neumüller / Seu: CCCB

Els projectes exposats en aquesta secció són obra de Katja Stuke i Oliver Sieber, Laia Abril, Thomas Sauvin, Julián Barón, Viviane Sassen, Jana Romanova i Alejandro Cartagena, representants d'una generació de fotògrafs que han impulsat les seves carreres a través de la creació d'excel·lents publicacions de fotografia.

FASCINACIONS I FRACASSOS

Comissari/artista: Erik Kessels / Seu: CCCB

La contribució d'Erik Kessels a aquesta exposició consta de dues parts. La primera se centra en els llibres o manuals il·lustrats amb «fotografia útil» amb l'únic objectiu d'explicar-se visualment. La segona part és una instal·lació d'imatges trobades a l'Arxiu Nacional de Catalunya i que mostren desastres, fracassos i imperfeccions.

LA BIBLIOTECA ÉS EL MUSEU

Comissari: Horacio Fernández / Seu: Fundació Foto Colectania

Aquest capítol és una exposició de fotografia dins d'una exposició sobre el fotollibre. A través de les biblioteques de Manuel Álvarez Bravo, Gabriel Cualladó i Henri Cartier-Bresson, es mostra la influència que alguns fotollibres han tingut en la seva trajectòria creativa. Llibres i fotografies s'entrellacen en l'obra de tres creadors pioners en la reivindicació del fotollibre.

ESTACIÓ BETA. FOTOLLIBRES CONTEMPORANIS

Seu: CCCB

Zona de lectura on es presenten llibres fotogràfics publicats els darrers dos anys seleccionats per un comitè de vint-i-cinc membres dels cinc continents —venedors de llibres, bloguers, artistes, editors, comissaris i col·leccionistes— amb la finalitat de mostrar un panorama complet i actualitzat sobre l'elaboració de fotollibres en l'àmbit internacional.

EL FENOMEN DEL FOTOLLIBRE

Les publicacions il·lustrades amb fotografies, també conegudes com a llibres de fotografia o senzillament *fotollibres*, han guanyat popularitat en els darrers anys i ocupen un lloc central en la fotografia contemporània. Avui dia es produeixen, compren, venen, intercanvien i col·leccionen més fotollibres que mai. El fenomen de l'edició independent i l'autoedició de llibres i de fanzines ha tingut un impacte considerable en la indústria editorial i en el món de l'art i, malgrat trobar-nos en plena era digital, hi ha una clara tendència de retorn a l'objecte imprès. Molts artistes han descobert que aquest format, a més d'una bona eina per mostrar el seu treball, és l'àmbit perfecte per a l'experimentació i la creativitat. D'altra banda, cada cop hi ha un interès més gran per reinterpretar la història de la fotografia a través del paper dels fotollibres i de les fotografies impreses.

Aquesta exposició, presentada simultàniament al CCCB i a la Fundació Foto Colectania, assumeix el repte d'apropar el fotollibre a un públic més ampli, i per fer-ho recorre a diverses tecnologies digitals, com ara el vídeo i les pantalles tàctils, juntament amb zones de lectura i un seguit d'activitats.

L'esforç col·lectiu del fotògraf, l'autor, el dissenyador, l'impressor i l'editor ha servit de model per crear l'exposició. Nou comissaris, que porten molts anys a l'avantguarda d'aquest moviment, comparteixen les seves visions respectives sobre aspectes concrets del fotollibre com a mitjà. Els seus punts de vista i la seva selecció d'obres poden ser complementaris, coincidents o fins i tot oposats. El resultat és una descripció històrica, basada en gustos subjectius, amb capítols geogràfics i temàtics concrets. A més, s'hi recullen els plantejaments de set artistes contemporanis, representants d'una nova generació de fotògrafs que han construït la seva carrera a través i al voltant de publicacions fotogràfiques extraordinàries.

Moritz Neumüller

Comissari executiu

LA VISIÓ DEL COL·LECCIONISTA. ELS MILLORS FOTOLLIBRES SEGONS MARTIN PARR

Aquesta secció presenta un cronograma històric d'obres mestres seleccionades per un dels grans experts en fotollibres, Martin Parr, el fotògraf que col·lecciona no només les seves imatges, sinó també les d'altres fotògrafs. Com a comissari i alhora col·leccionista de llibres de fotografia, ell té el privilegi de tenir una visió única i veritablement global de la matèria. Les cinquanta-set obres que ha seleccionat de la seva col·lecció són el fil central que recorre l'exposició a les dues seus. A més, aquestes obres ofereixen una perspectiva completa de les capacitats que té aquest mitjà quant a la narració, el disseny, les tècniques de producció, la versatilitat d'usos i, per descomptat, la qualitat fotogràfica.

LLIBRES DE PROPAGANDA VERSUS LLIBRES DE PROTESTA

Hi ha dos gèneres del fotollibre que són, podríem dir-ne, dues cares de la mateixa moneda: el llibre de propaganda i el llibre de protesta. En sentit estricte, sens dubte tots dos tenen una intencionalitat propagandística, ja que en gran mesura estan concebuts per convèncer i crear opinió. Ara bé, dit això, alguns d'aquests llibres de protesta simplement es dediquen a documentar, mentre que d'altres el que fan és denunciar.

Aquesta moneda de dues cares reflecteix una divisió política, amb l'estat a una banda i el que es podria qualificar com el contraestat a l'altra, una distinció val a dir que simplista però útil. Tanmateix, en essència, aquesta distinció posa de manifest la dicotomia —i sovint el conflicte— entre aquells que controlen i dirigeixen les coses i aquells que se'n senten exclosos i els agradaria apropiarse de tot o d'una part d'aquest control.

Per tant, el llibre de propaganda és *per se* gairebé exclusivament un instrument de l'*statu quo* i dels seus defensors —governos, empreses o institucions estatals. En canvi, el llibre de protesta és l'instrument d'aquells que voldrien canviar o reformar l'*statu quo*, encara que no necessàriament del tot —si bé implícitament potser sí—, ja que en un sentit més modest la seva finalitat sovint és reparar un greuge o guanyar un cert grau de drets. En general, els objectius del llibre de protesta, malgrat que podrien ser ambiciosos, són més modestos que els del llibre de propaganda. Efectivament, gairebé es podria dir que una de les maneres que tenim per reconèixer un llibre de propaganda és la seva arrogància.

La moneda, però, té dues cares més. L'única funció del llibre de propaganda és lloar. Per contra, la funció primordial del llibre de protesta és protestar, si bé els llibres que documenten el desenvolupament de les protestes estan clarament concebuts per elogiar la lluita mateixa.

I encara es pot fer una altra distinció, podríem dir que un pèl més punyent, marcada pel factor dels diners. El llibre de propaganda gaudeix del suport del poder i de la influència. En canvi, els autors dels fotollibres de protesta treballen invariablement amb pressupostos limitats, fins i tot ínfims.

Comissari: Gerry Badger

READING NEW YORK

UN PHOTOBOOKSTUDY SOBRE *LIFE IS GOOD & GOOD FOR YOU IN NEW YORK*, DE WILLIAM KLEIN

Pocs anys després de la seva aparició el 1956, el llibre de Klein sobre Nova York ja havia assolit la categoria d'obra fonamental. Arreu del món, fotògrafs, editors i afeccionats als fotollibres estaven commoguts i entusiasmats davant del que constituïa fonamentalment un nou tipus de fotografia i de plantejament editorial. La seva publicació revolucionava les concepcions generals i establertes del disseny gràfic i l'edició, sobre les quals s'imposava una visió fotogràfica sense precedents, radical, innovadora i autèntica. Inesperadament, una doble pàgina esdevenia un *collage* complex que feia palès l'ADN de la ciutat, i el contingut periodístic, en el seu espai, testimoniava la condició humana existencial. La metròpolis que reflectia el llibre ja no era un espai que congregava la massa anònima, sinó un escenari on apareixien persones i històries reals i concretes. Crítics i lectors podien descobrir la ciutat i la vida quotidiana de Nova York com mai fins llavors les havien vist.

Actualment, el fotollibre ha esdevingut un mitjà molt valorat i acceptat en el món fotogràfic i ha generat una cultura específica de la literatura visual. La seva lectura, però, continua sent un exercici difícil i complex. El fotollibre segueix unes normes i unes estructures determinades, utilitza una gramàtica i un llenguatge visual propis i exigeix diferents nivells d'estudi, anàlisi i interpretació.

Reading New York és una contemplació d'aquest procés, que combina l'experiència cronològica de la lectura amb una estimulació simultània de caràcter associatiu i visual. Aquesta investigació s'engloba en la sèrie de PhotoBookStudies creada per The PhotoBook Museum (Colònia). La seva cartografia rizomàtica relaciona idees, pensaments, crítiques i impressions generals amb el llibre, pàgina a pàgina, capítol a capítol: una experiència de lectura diferent i més rica.

Comissaris: Markus Schaden i Frederic Lezmi

Assistència curatorial: Linn Phyllis Seeger, amb la col·laboració especial de Wolfgang Zurborn

CINC ASPECTES DELS FOTOLLIBRES JAPONESOS

En la història de la fotografia, l'estudi del lloc que hi ocupa el fotollibre és un fenomen relativament recent que en bona mesura es pot atribuir al fotollibre japonès. Fins i tot ens podríem aventurar a dir que el Japó és el país dels fotollibres. Els primers fotollibres moderns s'hi van començar a editar a les dècades dels vint i els trenta, igual que a la resta del món. Després de la Segona Guerra Mundial, al Japó els ideals democràtics van tenir un pes preponderant en el clima social i això va fer que l'exhibició de reproduccions originals —objectes que pertanyien a una persona, per oposició al poble— no estigués gaire ben vista. I és que, un cop es reproduïa una fotografia en qualsevol publicació, podia passar a ser copropietat del poble; formava part de l'esperit de l'època del Japó de postguerra, als anys cinquanta. Així doncs, mentre que a Occident les exposicions i els fotollibres es realitzaven de manera conjunta, al Japó només era digna de consideració la imatge en la seva forma reproduïda. Aquesta diferència ha esdevingut un tret característic de la fotografia japonesa i va afavorir les condicions que van donar lloc a l'època daurada dels fotollibres, especialment al Japó de la postguerra, entre els anys cinquanta i setanta.

Els cinc plantejaments al voltant del fotollibre japonès que presentem aquí no focalitzen la mirada cap a les formes de l'expressió fotogràfica, sinó cap a la cultura del fotollibre al Japó i els suports que, de diverses maneres, van permetre la producció d'una gran abundància d'obres mestres. Quin significat adquireixen aquests llibres i com els hem d'interpretar?

Comissari: Ryuichi Kaneko / Assistència curatorial: Ivan Vartanian

PRÀCTIQUES CONTEMPORÀNIES

Els projectes exposats inclouen maquetes de llibres que il·lustren un moment clau del procés de l'elaboració del llibre, l'edició i la posada en ordre de les imatges. El «producte final» sorgeix com a conseqüència de les diferents versions i constel·lacions del material en cru. Exposar la transformació del llibre a les parets d'una galeria de vegades demana el suport d'altres mitjans com el vídeo, la instal·lació i la performance.

[Katja Stuke](#) i [Oliver Sieber](#), [Laia Abril](#), Thomas Sauvin, [Julián Barón](#), [Viviane Sassen](#), [Jana Romanova](#) i [Alejandro Cartagena](#) representen una generació de fotògrafs que han impulsat les seves carreres a través de la creació d'excel·lents publicacions de fotografia. Són creadors de llibres, emprenedors, directors de festivals, col·leccionistes, bloguers, gurus autoeditats, venedors de llibres, educadors, comissaris, o una mica de tot. Algunes de les claus del seu èxit són l'ús eficient de la tecnologia, el tema com a base de cada projecte, les sèries per conformar el cos del treball fotogràfic i el suport d'experts i d'amants del fotollibre en un marc global.

Comissaris: Irene de Mendoza i Moritz Neumüller

FASCINACIONS I FRACASSOS

La fotografia involuntàriament artística em té del tot fascinat. Hi ha quelcom d'intrigant en les fotografies amb una funció estrictament pràctica. La meva contribució a aquesta exposició consta de dues parts. La primera se centra en els llibres o manuals profusament il·lustrats amb «fotografia útil» amb l'únic objectiu d'explicar-se visualment. La segona part és una instal·lació d'imatges que he trobat a l'Arxiu Nacional de Catalunya i que mostren desastres, fracassos i imperfeccions.

En eixamplar la nostra visió sobre què és propi d'un museu i què no, i en obrir els ulls a altres formes de fotografia, concebem tot un món nou. És un món on deixen d'existir les «regles» de la fotografia artística professional, i això fa que hi hagi sorpreses amagades a cada racó. Si, com a fotògrafs, no coneixeu les regles del joc, no us costarà gens trencar-les. I si, d'entrada, no sou ni tan sols conscients que formeu part del joc, encara millor, perquè aleshores nosaltres, com a espectadors, tenim la missió de descobrir la vostra obra i trobar-hi inspiració indefinidament.

Comissari: Erik Kessels

LA BIBLIOTECA ÉS EL MUSEU

El poeta Stéphane Mallarmé assegurava que «tot existeix per acabar en un llibre». L'assagista Susan Sontag va escriure: «avui tot existeix per culminar en una fotografia»; un axioma que continua sent vàlid, i encara més, si això és possible, en la nostra època.

La conclusió d'aquestes dues frases és que el món existeix per esdevenir fotografia i llibre. Una síntesi magistral que es produeix des de fa més o menys un segle en els fotollibres, aquests llibres compostos bàsicament de fotografies i que tenen un valor afegit: ser la millor obra dels fotògrafs.

Algunes biblioteques privades són museus per si mateixes. A les de **Manuel Álvarez Bravo**, **Gabriel Cualladó** i **Martin Parr**, per exemple, s'hi troben obres mestres de la història del fotollibre, reunides al llarg del temps gràcies a incursions en llibreries i intercanvis amb altres fotògrafs. D'altra banda, aquestes biblioteques mostren els gustos i la cultura dels seus amos, i són fonts d'informació, inspiració i crítica del seu treball. A més

de fotollibres, s'hi poden trobar obres dedicades a temes diversos, com ara l'art, la filosofia o la literatura, com s'observa particularment a la biblioteca d'**Henri Cartier-Bresson**, que segurament creia, com Walker Evans, que alguns escriptors són fotògrafs inconscients.

Les biblioteques són retrats dels seus propietaris, la seva millor biografia cultural. I també són el millor museu possible de l'obra dels fotògrafs.

Com els millors fotògrafs (i els millors artistes), **Manuel Álvarez Bravo** va posseir un món propi i complex. La seva creació no es pot explicar acudint només a les sofisticacions de la tècnica ni estudiant tan sols els continguts. És un món compost bàsicament per imatges, però on també són importants altres aspectes, com ara les col·leccions que va formar; les fotografies i fotollibres que va admirar dels seus col·legues; els llibres que va llegir, contemplar i revisar, i els objectes que va reunir al llarg de la vida, que van moblar la seva casa i van ser els seus confidents.

A finals dels anys vint, Álvarez Bravo va esdevenir un fotògraf modern gràcies a fotollibres com *Die Welt ist schön*, d'Albert Renger-Patzsch, o *Foto-Auge*, de Franz Roh i Jan Tschichold, amb la seva extraordinària coberta: un autoretrat d'El Lissitzki que té molt a veure amb algunes fotografies del mateix Álvarez Bravo. El fotollibre decisiu, però, va ser *Atget, photographe de Paris*. «Crec que Atget va acabar donant forma al meu pensament. Em va fer mirar de manera diferent, em va fer conscient de per on caminava i del que veia.»

El 1945 Álvarez Bravo va presentar la seva exposició més important, amb un gran catàleg que és el seu principal fotollibre. La mostra revisava dos decennis de producció com un conjunt coherent, on les parts estaven subordinades al tot. Com argumentava l'autor, «tota fotografia expressa parcialment, és com una frase; quan aquesta frase s'uneix a d'altres és quan adquireix una altra dimensió, permet assolir un sentit i la forma de tot»: un conjunt que «troba l'expressió completa» tant en l'exhibició com en el fotollibre.

Henri Cartier-Bresson entenia la càmera com un quadern d'esbossos, i el cinema, la pintura i la fotografia, com diverses maneres de fer una cosa que es pot copsar tant amb un objectiu com entre les pàgines d'un llibre: «Tot el que sé de fotografia ho vaig aprendre pintant al taller d'André Lothe, llegint Saint-Simon, Stendhal, James Joyce i el diari *Le Monde* i aprofitant les crítiques dels meus companys».

Clement Chéroux ha catalogat la biblioteca ideal de Cartier-Bresson: tot just noranta títols, la majoria de literatura. La resta de la biblioteca es reparteix entre antropologia, crítica literària, espiritualitat, filosofia, història, política, sociologia i art. Alguns són llibres d'autors que ell mateix va retratar: André Breton, Albert Camus, Jean Cocteau, Alberto Giacometti, André Malraux, Henri Matisse, així com l'amic de joventut André Pieyre de Mandiargues, que recordava a les seves memòries el descobriment, juntament amb Cartier-Bresson, de «la majoria de coses que poc després esdevindrien una part fonamental de la nostra vida: la pintura cubista, l'art negre i el moviment surrealista, la poesia de Rimbaud, Lautréamont i Blake, James Joyce, la filosofia de Hegel i de Marx i el comunisme».

Al museu imaginari de Cartier-Bresson hi ha també pintures de Pierre Bonnard, Giorgio de Chirico, Paul Cézanne, Edgar Degas, Matisse, Diego Velázquez o Paolo Uccello. Però no hi ha fotollibres. Ni tan sols els seus. La biblioteca, que en el fons transparenta el seu món personal, no conté el seu treball fotogràfic, que Cartier-Bresson sabia crear perfectament sense gairebé haver de pensar-hi.

Gabriel Cualladó va afeccionar-se a la fotografia quan va fer trenta anys, en plena dècada de 1950. Segons les seves paraules, feia fotografies amb la càmera i «amb el cor». A més de tenir cura de les formes i de la tècnica per aconseguir que les imatges traduïssin les seves emocions, Cualladó va ser un fotògraf obert i curiós que sempre va representar el mateix assumpte: la gent, la vida breu de les persones, el «tema humà», els retrats.

Al començament, com gairebé tota la seva generació, Cualladó va quedar marcat per l'humanisme de *The Family of Man* i per la subjectivitat i el formalisme de les antologies

d'Otto Steinert. I després va deixar-se atrapar per la llibertat i l'absència de complexos de William Klein, per la curiositat i l'ordre (o la regla i l'emoció) d'Henri Cartier-Bresson i, sobretot, per «l'agilitat, el misteri, el geni, la tristesa i l'estrany sigil d'una ombra» de Robert Frank, de qui va aprendre a no tenir por de poder ser considerat un fotògraf sentimental.

Gabriel Cualladó va col·leccionar fotografies pròpies i alienes, tant en còpia com impreses. La seva biblioteca reuneix un conjunt excepcional de revistes, llibres tècnics, anuaris i, sobretot, «assajos fotogràfics», com ell anomenava els fotollibres, editats entre els anys cinquanta i noranta del segle passat. En síntesi, els millors fotollibres espanyols, europeus, nord-americans i japonesos d'aquests quatre decennis; una biblioteca que és un museu per si mateixa.

Comissari: Horacio Fernández

ESTACIÓ BETA. FOTOLLIBRES CONTEMPORANIS

Benvinguts a l'Estació Beta, una zona de lectura on es presenten llibres fotogràfics publicats els darrers dos anys. Els fotollibres són obres d'art que s'han de tenir a les mans; tenen una mida, un pes, una textura i fins i tot una olor concreta. Per aquest motiu decidim posar a disposició dels visitants una gran quantitat de llibres contemporanis, però preguem que es retornin a la prestatgeria una vegada s'hagin fet servir. Els llibres han estat seleccionats a partir dels suggeriments d'un comitè de més de vint membres dels cinc continents —venedors de llibres, bloguers, artistes, editors, comissaris i col·leccionistes— amb la finalitat de mostrar un panorama complet i actualitzat sobre l'elaboració de fotollibres en l'àmbit internacional.

Comissaris: Irene de Mendoza i Moritz Neumüller

Nominadors: Irène Attinger, Sonia Berger, Daniel Boetker-Smith, Marcelo Brodsky, Ana Casas Broda, Gabriela Cendoya, Tim Clark, Louise Clements, Irene de Mendoza, Cristina de Middel, Laura El-Tantawy, Gonzalo Golpe, Ángel Luis González, Yining He, Jeffrey Ladd, Tomoki Matsumoto, Dieter Neubert, Moritz Neumüller, Pablo Ortiz Monasterio, Vidya Rao, Hiroshi Suganuma, Sayaka Takahashi.

03.- ACTIVITATS

DISSABTE 18 DE MARÇ

Foto Colectania

11.00 h - **Horacio Fernández**: «La biblioteca és el museu»

12.30 h - **Martin Parr** i **Gerry Badger** conversen sobre el «Fenomen Fotollibre»

Preu: 3 €. Aforament limitat. Inclou l'entrada a l'exposició

CCCB

14.30h – 17h L'artista **Jana Romanova** realitza una performance a la sala d'exposicions

17.00 h - **Martin Parr**: «Els millors fotollibres» (Hall)

18.00 h - **Markus Schaden** i **Frederic Lezmi**: «*Reading New York* de William Klein» (Hall)

18.30 h - **Erik Kessels**: «Fascinacions i fracassos» (Hall)

19.00 h - Intervencions dels artistes **Laia Abril**, **Julián Barón**, **Alejandro Cartagena**, **Jana Romanova** i **Katja Stuke & Oliver Sieber** (Hall i sala d'exposicions)

Preu: 3 €. Aforament limitat. Inclou l'entrada a l'exposició

DIUMENGE 19 DE MARÇ

Dia de portes obertes en ambdues seus

CCCB – d'11 a 20 h

Fundació Foto Colectania – d'11 a 15 h

DIMARTS 21 DE MARÇ

Activitat exclusiva per als Amics del CCCB: visita guiada a «Fenomen Fotollibre» a càrrec del comissari executiu Moritz Neumüller

Lloc: CCCB

Hora: a les 18 h

DIUMENGE 26 DE MARÇ

Taller: *Un cadàver exquisit*, a càrrec de Federico Clavarino

Lloc: CCCB en el marc de «Kosmopolis 17. La festa de la literatura»

Hora: dues sessions, 11.00 i 16.00 h

Durada: 3 h

Preu: 6 €. Inclou l'entrada a les dues seus de l'exposició «Fenomen Fotollibre»

Aforament limitat

Amb qualsevol entrada de pagament del festival Kosmopolis es pot accedir gratuïtament a la mostra

Taller teoricopràctic per construir una «frase feta» amb fotos. De la mà del fotògraf Federico Clavarino, construïm una petita seqüència en què les superfícies més anodines es transformen en portes cap a l'imaginari propi de cada participant.

Activitat organitzada per Widephoto

DIMARTS 4 D'ABRIL

Activitat exclusiva per als Amics del CCCB: visita guiada a «Fenomen Fotollibre»

Lloc: Fundació Foto Colectania

Hora: a les 18 h

DIMECRES 17 DE MAIG

Trobades del Photobook Clubs Internacionals (reals i virtuals)

Lloc: Fundació Foto Colectania

Hora: a les 19 h

En els últims anys, de manera independent i autogestionada, ha sorgit una espontània xarxa internacional de Photobook Clubs arreu del món, com a espais on es fan trobades periòdiques per compartir llibres de fotografia. En aquesta activitat es convoca els diferents Photobook Clubs de tot el món a participar en la primera sessió que tindrà lloc a Internet.

Activitat organitzada per Widephoto

DIJOUS 25 DE MAIG

Activitat exclusiva per als Amics del CCCB: visita guiada a «Fenomen Fotollibre» a càrrec del comissari executiu Moritz Neumüller

Lloc: CCCB

Hora: a les 18 h

DIMECRES 7 DE JUNY

Conferència «El fotollibre japonès» a càrrec de Ryuichi Kaneko, comissari de l'exposició i comissari al Tokyo Metropolitan Museum of Photography

Lloc: CCCB – Mirador

Hora: a les 19 h

Preu: 3 €. Aforament limitat

DIVENDRES 9 DE JUNY

«Fotollibre en viu». *Jam session* de llibres, basar i intervenció d'artistes

Lloc: CCCB – Hall

Hora: a les 19 h

«Fotollibre en viu» és una trobada per donar a conèixer l'escena local generada al voltant del fotollibre. Una *jam session* de llibres, un basar de llibreries, editorials i autoeditors de la ciutat, una intervenció artística, «Hevenidoahablardemilibro» (un *speaker's corner* on els autors locals poden donar a conèixer el seu nou llibre) i un DJ seran els encarregats de donar a conèixer aquest format de manera festiva.

Activitat organitzada per Widephoto

04.- PROPOSTA EDUCATIVA

CCCB

PÚBLIC GENERAL

Visites comentades els dissabtes (castellà) i diumenges (català) a les 11.30 h, gratuïtes amb l'entrada a l'exposició.

PÚBLIC ESCOLAR

Visites comentades per a grups escolars. Concertació prèvia:

Dimarts i dijous d'11 a 14 h

Dimecres i divendres de 17 a 20 h

Dossier amb recursos educatius per a docents a www.cccbeducacio.org

PÚBLIC SOCIAL

Som part del programa socioeducatiu «Apropa cultura», i per a l'exposició oferim visites comentades per a grups amb discapacitat intel·lectual, física i salut mental, visual o auditiva, d'exclusió social, i un programa dirigit a persones afectades per la malaltia de l'Alzheimer, els seus familiars i cuidadors.

Reserves: www.apropacultura.cat

PÚBLIC FAMILIAR

Explica el teu desastre! Proposta educativa al final de l'exposició

Al final de la visita proposem al visitant crear la seva pròpia narració a partir de les imatges del llibre *¡Qué desastre!*, d'Erik Kessels. El joc consistirà a posar-les damunt la taula i començar a buscar relacions entre elles, possibles diàlegs, imatges que s'acompanyin, es complementin...

Culturnautes, el casal d'estiu del CCCB

Una setmana de juliol, al casal d'estiu del CCCB (Culturnautes), infants de 6 a 14 anys faran tallers que busquen ponts entre el llibre, l'edició, la gràfica, la fotografia.

05.- COMISSARIS

GERRY BADGER, co-comissari

Fotògraf, arquitecte i crític fotogràfic britànic. Ha publicat diversos llibres, entre els quals *Collecting Photography* (2002), *The Genius of Photography* (2007) i *The Pleasures of Good Photographs* (2010), que va guanyar el premi Infinity Writer's Award de l'International Center of Photography (Nova York) el 2011. També ha publicat, amb Martin Parr, el llibre fonamental *The Photobook: A History* (tres volums, 2004, 2006 i 2014).

HORACIO FERNÁNDEZ, co-comissari i assessor

Historiador de la fotografia, comissari d'exposicions i professor d'història de la fotografia a la facultat de Belles Arts de Conca. El 1999 va comissariar la gran exposició «Fotografia pública. Photography in Print 1919-1939» al MNCARS. Entre el 2004 i el 2006 va ser comissari general del festival internacional de fotografia i arts visuals «PhotoEspaña». Els seus projectes expositius més recents inclouen l'exposició «Fotos y libros. España 1905-1977» al MNCARS (2014) i «Miserachs Barcelona» al MACBA (2015), en les quals el fotollibre és un element central.

RYUICHI KANEKO, co-comissari

Crític, historiador i col·leccionista de fotollibres, que en les últimes dècades ha reunit una col·lecció d'uns vint mil volums, incloent-hi revistes i catàlegs. També és el comissari del Tokyo Metropolitan Museum of Photography, des del seu naixement el 1990. Com a acadèmic, ha estat una figura central en l'estudi de la fotografia i els fotollibres japonesos, i ha participat, entre d'altres, en les publicacions *Independent Photographers in Japan 1976 - 83* (1989), *The History of Japanese Photography* (2003), *Japanese Photobooks of the 1960s and '70s* (2009) i *Japan's Modern Divide* (2013).

ERIK KESSELS, co-comissari i artista

Fotògraf i col·leccionista holandès. El seu treball se centra especialment en la publicació i exposició de fotografies vernacles (antigues i de particulars) que ha anat col·leccionant, elevant-les al nivell d'un museu. En aquesta línia, ha publicat diversos llibres, com ara *The Instant Men* (1999) i *Wonder* (2006), i ha comissariat diverses exposicions, algunes d'elles en el marc de les Rencontres Internationales de la Photographie d'Arles. El 1996, va fundar l'agència de comunicació KesselsKramer, que ha estat premiada internacionalment en diverses ocasions i de la qual és director creatiu.

FREDERIC LEZMI, co-comissari

Fotògraf i dissenyador de llibres que viu a Colònia. A més de treballar en els seus propis projectes i dissenyar llibres per a artistes i clients, ensenya fotografia i disseny de llibres i imparteix tallers regularment. És l'impulsor del Book Lab d'Istanbul i cofundador i comissari del PhotoBookMuseum de Colònia. Juntament amb Markus Schaden ha desenvolupat el format Photobookstudies, amb exposicions sobre Ed van der Elsken, Stephen Shore i Daido Moriyama, que s'han presentat a Paris Photo, a l'Sprengel Museum de Hannover, a The PhotoBookMuseum i en alguns festivals i galeries d'art de Kassel, Oslo i Istanbul.

IRENE DE MENDOZA, co-comissària

Llicenciada en Humanitats per la Universitat Autònoma de Barcelona. El 2006 va obtenir el diploma d'estudis avançats i la suficiència investigadora en Estètica i Teoria de l'art per la Universitat Pompeu Fabra. Treballa a la Fundació Foto Colectania des del 2005, i el 2010 en va assumir la direcció artística. Ha comissariat diverses exposicions, com ara «La temptació d'existir» (2015), sobre els fotògrafs Christer Strömholm i Anders Petersen; «FOTOLLIBRES. Aquí i ara» (2014); «Transicions» (2014), sobre el fotògraf Manel Armengol, i «Joan Colom. Àlbum» (2011).

MORITZ NEUMÜLLER, comissari executiu

Comissari, educador i escriptor que viu a Barcelona i que treballa en l'àmbit de la fotografia i les noves tecnologies. Ha treballat per a institucions com el MoMA de Nova York, la Fàbrica de Madrid i el festival Photolreland. Alguns dels seus últims projectes com a comissari són la Biennial de fotografia de Daegu (Corea del Sud) i la Setmana del fotollibre d'Aarhus (Dinamarca).

MARTIN PARR, co-comissari i assessor

Fotògraf, fotoreporter i col·leccionista de fotollibres britànic. Conegut pels seus projectes, que mostren alguns aspectes de la vida moderna des d'un punt de vista satíric i antropològic. És membre de la prestigiosa agència Magnum des del 1994 i en va ser escollit president el 2014. Ha publicat desenes de llibres i fotollibres i ha estat objecte de nombroses exposicions arreu del món. També ha rebut diversos premis, com el PhotoEspaña 2008, i ha comissariat diversos projectes, com la Biennial de foto de Brighton (Regne Unit) el 2010. Actualment, és un dels fotògrafs més reconeguts de l'escena internacional.

MARKUS SCHADEN, co-comissari

Va fundar, el 1995, la llegendaria editorial i llibreria Schaden.com, a Colònia. Ha publicat més de cent llibres, ha participat en moltíssims festivals i fires internacionals i ha organitzat més de 250 exposicions, esdeveniments i firmes de llibres. Imparteix classes i tallers regularment, i és professor a l'Academy of Media Arts de Colònia i a la Fachhochschule de Dortmund. Forma part del jurat de diversos certàmens internacionals de fotollibres. Va ser l'editor convidat de la segona edició del PhotoBook Review d'Aperture i vicepresident de la Societat Alemanya de Fotografia (DGPh). El 2014 va fundar The PhotoBookMuseum, una organització sense finalitat de lucre que pretén promoure la cultura del fotollibre i la literatura visual, i que ha dirigit des de llavors. És el primer museu del món centrat en l'exposició de fotollibres des d'un punt de vista comissarial.

Títol

Fenomen Fotolibre

Autors

Vicenç Villatoro, Pepe Font de Mora, Moritz Neumüller, Lesley Martin, Martin Parr, Gerry Badger, Markus Schaden & Frederic Lezmi, Ryuichi Kaneko, Horacio Fernández, Erik Kessels, Irene de Mendoza & Moritz Neumüller

Característiques

8 plecs cosits individualment cosits en capsa de cartró

Format

255 x 185 mm

Pàgines

112

Edició

Catalana, castellana i anglesa (coediten CCCB, Fundació Foto Colectania i Editorial RM)

07.- INFORMACIÓ GENERAL

Dates CCCB

Del 18 de març al 27 d'agost de 2017

Dates Foto Colectania

Del 18 de març al 25 de juny de 2017

* * *

Horari CCCB

De dimarts a diumenge i festius, d'11 a 20 h (tancat els dilluns no festius)

Visites comentades CCCB

En català: diumenges a les 11.30 h

En castellà: dissabtes a les 11.30 h

Visites en grup

Visites comentades concertades per a grups d'adults i adaptades a diversos nivells escolars. Reserves: seducatiu@cccb.org / 933 064 135 / www.cccbeducacio.org

Horari Foto Colectania

De dimarts a dissabte d'11 a 20 h

Diumenges d'11 a 15 h

Dilluns i festius tancat

Visites comentades CCCB

Visites comentades per a grups d'adults amb cita prèvia

Reserves: info@fotocolectania.org / 93 217 16 26

* * *

Preu CCCB

Entrada conjunta a les dues seus de l'exposició: 8 € / reduïda: 6 €

Entrada a l'exposició del CCCB: 6 € / reduïda: 4 € per a jubilats, menors de 25 anys, famílies nombroses, famílies monoparentals i visites en grup (mínim 15 persones)

Al CCCB, entrada gratuïta per a menors de 12 anys, Amics del CCCB, jubilats titulars de la Targeta Rosa, aturats, carnet de Docent de la Generalitat de Catalunya, i diumenges de 15 a 20 h

Preu Foto Colectania

Entrada conjunta a les dues seus de l'exposició: 8 € / reduïda: 6 €

Entrada: 4 € / reduïda: 3 €

Entrada gratuïta el primer diumenge de cada mes

08.- CRÈDITS DE L'EXPOSICIÓ

«Fenomen Fotollibre» és una producció del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i de la Fundació Foto Colectania

L'exposició es presenta en paral·lel a les dues seus:
Al CCCB del 17 de març al 27 d'agost de 2017
A Foto Colectania del 17 de març al 25 de juny de 2017

DIRECCIÓ DEL PROJECTE

CCCB i Foto Colectania

EQUIP COMISSARIAL

Martin Parr
Horacio Fernández
Gerry Badger
Ryuichi Kaneko
Erik Kessels
Irene de Mendoza & Moritz Neumüller

COMISSARI EXECUTIU

Moritz Neumüller

COORDINACIÓ I DOCUMENTACIÓ

Anna Escoda, Eva Gimeno
Anna Printezi, Mercè Giralt
Amb la col·laboració de Júlia Aragonés i Maria Gibert

ASSISTENTS CURATORIALS

Ivan Vartanian
Jeroen Bijl
Linn Phyllis Seeger

DISSENY DE L'EXPOSICIÓ

Queralt Suau Studio

DISSENY GRÀFIC DE L'EXPOSICIÓ

Toormix

INSTAL·LACIONS REALITZADES PER A L'EXPOSICIÓ

Erik Kessels: *Quin desastre!*

Markus Schaden & Frederic Lezmi: *Reading New York*. Un PhotoBookStudy sobre *Life is Good & Good for You in New York*, de William Klein

.....
Laia Abril
Julián Barón
Alejandro Cartagena
Jana Romanova
Vivianne Sassen
Thomas Sauvin
Katja Stuke & Oliver Sieber

REALITZACIÓ VÍDEOS I INTERACTIUS DELS FOTOLLIBRES

Buen Javier
Have a Nice Book

ADAPTACIONS AUDIOVISUALS, FILMACIÓ INSTAL·LACIÓ KLEIN I TEASER

José Antonio Soria (CCCB)

PRODUCCIÓ I MUNTATGE DE L'EXPOSICIÓ

Rc Projects
Unitat de producció i muntatges del CCCB

INSTAL·LACIÓ D'ORIGINALS

Top Design
Jorge Bravo
Unitat de registre i conservació del CCCB

PRODUCCIÓ GRÀFICA

Manual Color

COORDINACIÓ DE LA PRODUCCIÓ I EL MUNTATGE

Servei d'exposicions del CCCB
Unitat de producció i muntatges del CCCB

REGISTRE I CONSERVACIÓ

Unitat de registre i conservació del CCCB

IL·LUMINACIÓ

Unitat de producció i muntatges del CCCB

INSTAL·LACIÓ AUDIOVISUAL I INFORMÀTICA

Departament d'audiovisuals del CCCB
Departament de sistemes del CCCB

TRANSPORT

TTI Grupo Bovis

ASSEGURANCES

Hiscox Insurance Company, Ltd. i Confide

DISSENY GRÀFIC DE LA COMUNICACIÓ

Postdata

09.- ANNEX: TEXT DE CATÀLEG DE MORITZ NEUMÜLLER

1. Escull un moment decisiu per fer el teu llibre.
2. Fes-te membre d'una comunitat.
3. Fes servir Internet.
4. Estudia la història del mitjà.
5. Crea un objecte que sigui més que la suma de les seves parts.
6. Coneix les normes abans de trencar-les.
7. Estudia japonès.
8. Sigues contemporani.
9. Explica una història.
10. La teva biblioteca és un museu! Comença avui a col·leccionar fotollibres.

AL PEU DE LA LLETRA

Moritz Neumüller

Les publicacions il·lustrades amb fotografies, els llibres de fotògrafs, les obres en format fotollibre o simplement els fotollibres han esdevingut populars en els darrers anys i ocupen un lloc central en la fotografia contemporània.

Tot i la crisi de la indústria editorial i el desenvolupament dels llibres electrònics, actualment es produeixen, es llegeixen, es venen i es col·leccionen més fotollibres que mai. Les publicacions independents i l'autoedició de llibres —i també els fanzins— s'han convertit en un fenomen que ha tingut un impacte considerable en la cultura contemporània. S'ha produït un retorn evident a la pàgina impresa i a l'objecte tangible, malgrat que ens trobem en el punt àlgid de l'era digital, o almenys al principi. Podria ser que l'experiència multisensorial de tenir un llibre a les mans, olorar la tinta, tocar el paper i sentir-ne el pes són una reacció desbordant a la virtualització del nostre món?

Crear una obra en paper és una decisió artística en un context tecnològic. Els discos durs es trenquen, els ordinadors s'espantlen i els llapis de memòria es perden fàcilment. Per a molts, fer un llibre també és una manera bastant accessible de compartir idees; sovint en una maqueta preliminar en paper. El format llibre no és només una bona eina per mostrar el treball fotogràfic, sinó també l'espai perfecte per a l'experimentació artística.

La comunitat del fotollibre ha generat un ecosistema que consisteix en fires, festivals, exposicions, projeccions i concursos. D'alguna manera, ha creat un espai paral·lel d'estructura similar al de la fotografia, els *magazines* i la impressió artesanal, però també la literatura i del disseny. És una comunitat moguda per la passió dels membres, el nou interès en el mitjà i la influència de certs gurus. El suport institucional és encara fràgil i el mercat no deixa de ser un nínxol, però almenys és un segment que no para de créixer. Per dir-ho amb xifres: *The Afronauts* de Cristina de Middel es va autoeditar el 2012 amb una edició de mil exemplars i un preu de venda de 28 euros. Actualment es ven per més de mil euros a Internet. Llibres rars del Japó com ara *Another Country in New York* (1974), de Daido Moriyama, que fou produït en una fotocopiadora i engrapat en una edició de cent exemplars tots diferents, es ven avui dia pel voltant dels 40.000 euros al mercat de

col·leccionistes. No obstant això, es tracta d'excepcions, i els artistes gairebé mai no treuen profit d'aquest mercat secundari de transaccions. Segons la mateixa De Middel, «el benefici d'un llibre reeixit no són els diners; de fet, és quelcom que no es pot comprar amb diners: és la visibilitat i l'accessibilitat de la gent al teu treball».¹ El seu llibre va ser reeditat per Archives of Modern Conflict a Londres el 2016 en una edició de mil exemplars; tot i que el preu de venda era de 42 lliures esterlines (gairebé el doble del preu original), es va exhaurir ràpidament.

Aquest és un exemple d'allò que Ramon Reverté, editor de RM (l'editorial del llibre que teniu a les mans) anomena «vendes polaritzades»: hi ha llibres que es venen molt bé i llibres que gairebé no es venen. La seva avaluació general del mercat és que cada any es publiquen uns dos mil fotollibres, la meitat dels quals a mans de seixanta editorials capdavanteres i la resta a càrrec d'editorials més petites, d'editors independents o produïts pels mateixos fotògrafs. Actualment, gran part de les vendes es realitzen per Internet, el màrqueting es fa mitjançant les xarxes socials i el finançament es duu a terme sovint a través de micromecenatge. Per tant, llibreries especialitzades del sector, com ara Kowasa a Barcelona i Schaden a Colònia, van haver de tancar, mentre que cada vegada apareixen més distribuïdors en línia, com per exemple Dalpine a Madrid. Espanya s'ha convertit en un dels actors principals, almenys en termes de producció, mentre que els mercats més forts són encara els Estats Units, el Japó, Alemanya, els Països Baixos, França i el Regne Unit.

Lesley Martin, editora de *The PhotoBook Review*, una revista en paper especialitzada en l'ecosistema canviant del fotollibre, i una de les organitzadores dels premis de fotollibres de Paris Photo i l'Aperture Foundation, ha analitzat per a aquest catàleg les principals tendències en la producció contemporània de llibres. Amb el coneixement d'algú que ha vist (i realitzat) més fotollibres contemporanis que la majoria d'altres experts i comparant tota la informació que té, s'ha adonat que existeixen «tendències taxonòmiques que eventualment poden convertir-se en noves categories de fotollibres». El ja esmentat *The Afronauts*, per exemple, formaria part de la categoria «Línia narrativa: el fotollibre com a puzle».

A més, hi ha un interès creixent en la reinterpretació de la història de la fotografia a través de les publicacions i les còpies fotogràfiques impreses. Una reinterpretació determinant que ha estat crucial per al renaixement del mitjà i de la construcció d'allò que hem convingut a anomenar «fenomen fotollibre» l'han establert el fotògraf i col·leccionista Martin Parr i el crític Gerry Badger amb una publicació en tres volums realitzada entre el 2004 i el 2014.² De fet, la història es remunta a l'estiu del 1999, quan Martin Parr va visitar l'exposició comissariada per Horacio Fernández «Fotografia pública. Photography in Print 1919 – 1939», celebrada al Museu Nacional Centro de Arte Reina Sofía de Madrid. En un moment en què la fotografia lluitava per consolidar el seu estatus com a art i maldava per entrar al museu en forma de còpies com més grans millor, guarnides amb enormes marcs, aquesta era una exposició de pamflets solts, revistes usades i llibres de fotografia envellits; va suposar un veritable «canvi de paradigma» que va donar una èmfasi especial al «valor específic dels fotollibres partint de criteris principalment estètics».³

Sens dubte, Fernández no va ser el primer a insistir en la importància de les fotografies impreses en revistes i llibres. Un dels primers estudis va ser l'assaig d'Elizabeth McCausland *Photographic Books*, publicat a la revista *Complete Photographer* el 1942. Posteriorment hi ha un buit de gairebé tres dècades en la història de les publicacions sobre la pràctica del fotollibre, com demostra la recerca de José Luis Neves per a una tesi en curs. Fora d'un manual autoeditat de Bill Owens el 1979, un estudi sobre els llibres il·lustrats previs a l'any 1914 de Lucien Goldschmidt i Weston J. Naef, *The Truthful Lens* (1980), i un conjunt d'assaigs a *Cahiers de la Photographie*, editats per Claude Nori i Gilles Mora (1982), no existeix cap publicació rellevant fins al 1986, l'any en què va aparèixer l'extens compendi *Photographic Book to Photobookwork: 140 years of photography in publication* d'Alex Sweetman.⁴ Aquesta no només és la primera història general dedicada a

la producció de fotollibres, sinó que també proposa categories basades en l'evolució de les tècniques d'impressió que Sweetman anomena «*photobookworks*» (obres en format de fotollibre). El primer estudi general dedicat a l'elaboració de fotollibres en un país concret va ser *Photography between covers: the Dutch documentary photobook after 1945*, publicat el 1989, que va tenir un paper clau en el desenvolupament del que es pot anomenar estudis dels fotollibres. Segons Neves, una terminologia més precisa podria ajudar a desfer «l'opacitat històrica i conceptual que s'associa avui dia amb el terme "fotollibre"». ⁵ Altres estudis interessants són *Phototextualities*, d'Alex Hughes i Andrea Noble (2003), i *The Photobook: From Talbot to Ruscha and Beyond* (2012), de Patrizia di Bello (et al.). ⁶

No obstant això, cap d'aquests estudis no va tenir l'efecte trencador que van tenir els tres volums de Parr i Badger, i el concepte de fotollibre, com a terme general per a totes les publicacions fotogràfiques incloent-hi també els llibres de disseny, els llibres d'artista i fins i tot els múltiples, probablement romandrà. Seguint les petjades dels volums de Parr i Badger, van aparèixer diverses històries de fotollibres nacionals, per exemple suïsses, espanyoles, holandeses, xineses o japoneses. ⁷ Amb *Deutschland im Fotobuch* (2011), ⁸ l'autor Thomas Wiegand i l'editor Manfred Heiting van intentar reivindicar el fotollibre domèstic afirmant que el que pretenien fer no era escriure una història dels fotollibres alemanys, sinó una història del seu país tal com apareix a les publicacions de fotografia. No obstant això, el resultat final és molt semblant al d'altres «llibres sobre llibres». Un altre exemple notori d'aquest tipus és *El fotolibro latinoamericano* (2011), un exercici de recerca intercontinental liderat per Horacio Fernández. ⁹ Encara que són una contribució important a la historiografia del mitjà, aquestes investigacions són una espècie de caceres del tresor motivades per la passió del col·leccionista per trobar treballs excepcionals, juntament amb l'interès per tot el que és nou i desconegut. Lamentablement, el fet que es «rescatin» alguns llibres (però d'altres no) i que es reconeixin com a obres mestres no significa que es converteixin en més accessibles per al públic general. Aquest fet només canviarà quan les institucions públiques comencin a entendre el valor del mitjà i a col·leccionar de manera sistemàtica. En aquest sentit, es pot considerar com a exemple de bona pràctica la de la biblioteca de la Maison Européenne de la Photographie a París, dirigida per Irène Attinger durant més de vint anys.

A la vegada que aquesta revisió de la història de la fotografia en format imprès, també hi va haver un canvi en el desenvolupament tecnològic. La impressió digital es va convertir en una competidora important per al procés tradicional en òfset; permetia tiratges curts d'impressió amb una qualitat satisfactòria. Des de llavors, les plataformes d'impressió sota demanda en línia han revolucionat sens dubte el concepte d'autoedició. Les guies DIY (fes-ho tu mateix) més recents són *Publish Your Photography Book* (2011), de Darius Himes i Mary Virginia Swanson, que explora molts temes ja presents al llibre d'Owens, i *Understanding Photobooks* (2016) de Jörg Colberg. ¹⁰

Que un llibre de fotografia hagi de romandre en una prestatgeria d'una biblioteca o en un centre d'art és una qüestió complicada. El poder d'alguns dels millors fotollibres rau en el fet que no van ser concebuts com a tals. Dos dels exemples més primerencs presents a l'exposició «Fenomen Fotollibre», *Album of the Japan-China War* (1895) i *The Book of Bread* (1903), són bons exemples de llibres il·lustrats amb fotografies amb una missió concreta; el primer per documentar el conflicte bèl·lic, l'altre per ensenyar a forners i a pastissers com fer pa. De fet, la naturalesa dual del fotollibre es fa especialment evident a les biblioteques, tal com relata Douglas Crimp mitjançant dos casos de la New York Public Library. El primer exemple és el d'una bibliotecària que va recopilar tots els llibres il·lustrats amb fotografies de les diferents seccions de la biblioteca i «va fer patent per primera vegada als encarregats de la biblioteca que tenien una col·lecció de fotollibres extraordinàriament àmplia i valuosa que fins aquell moment estava completament dispersa entre els recursos extensos de la biblioteca». El segon és una anècdota personal de Crimp, que va trobar *Twentysix Gasoline Stations* d'Ed Ruscha «mal catalogat» entre els llibres sobre automòbils i carreteres; encara que la seva reacció inicial va ser creure que com a obra d'art pertanyia a la secció d'art,

després va canviar d'opinió: «Ara sé que el llibre d'Ed Ruscha no tenia sentit en relació amb les categories artístiques en què es categoritzen els llibres d'art en una biblioteca, i això és part de la seva gesta».¹¹

Si hi ha un llibre que va trencar totes les normes per convertir-se en una publicació de referència, aquest és *Life is Good & Good For You in New York*, de William Klein. Fotògrafs, editors i amants dels llibres de tot el món van quedar en «un estat de xoc i d'emoció en trobar-se davant d'un nou tipus de fotografia i de manera de fer llibres», com afirmen Markus Schaden i Frederic Lezmi als «Estudis sobre el fotollibre», realitzats per a aquesta exposició. El llegendari fotògraf japonès Takuma Nakahira (conegut per la seva històrica publicació *Kitarubeki kotoba no tame ni* i *Provoke*, la revista experimental de trajectòria breu) recorda que la reacció que es va produir al seu país d'origen amb *Life is Good & Good For You in New York* es podia arribar a anomenar com de «pànic». Per comprendre una reacció tan forta s'ha de tenir en compte que el llibre ha estat al Japó el vehicle principal per a la fotografia durant moltes dècades. A més, com afirma el col·leccionista i comissari Ryuichi Kaneko, és just dir que el Japó és un país (potser el país) de fotollibres. L'era daurada dels fotollibres japonesos es va produir entre les dècades dels cinquanta i setanta, encara que el món occidental va trigar a entendre la importància de la imatge impresa procedent del país del sol naixent. La famosa exposició «New Japanese Photography», comissariada per John Szarkowski i per l'editor de revistes Shoji Yamagishi l'any 1974 per al MoMA, per exemple, destacava fotògrafs com ara Eiko Hosoe, Masahisa Fukase i Daido Moriyama. No obstant això, va fallar a l'hora d'explicar la motivació revolucionària de l'edició japonesa de fotografia i el seu impacte cultural. És cert que avui dia els fotògrafs japonesos també consideren les exposicions –no només els llibres– com a fites importants en les seves carreres, i que les vendes de revistes sobre càmeres estan en declivi com a tot arreu; no obstant això, Tòquio encara és un dels llocs més animats quant a l'edició de fotografia.

La producció contemporània de fotollibres ha crescut moltíssim i no és fàcil mantenir-se al dia. Les llistes del «millor llibre» elaborades per experts s'han convertit en una manera d'estar al corrent sobre els nous títols. Aquestes llistes s'han criticat molt i és cert que poden ser perilloses quan es porten més enllà del que són: recomanacions de coneixedors ben informats. Per descomptat, les classificacions dels experts no són cap novetat per al món de l'art; en un mercat nou i creixent, poden ser guies útils, amb el risc natural de convertir-se en profecies que es compleixen. Considereu aquest exemple: una enquesta recent de *Source Magazine* va determinar els cent cinquanta millors llibres de tots els temps. Cent dotze persones van respondre i van sortir mil cent dinou nominacions de llibres, i «el guanyador va ser... *The Americans*, de Robert Frank». De manera interessant, vint dels primers vint-i-cinc llibres d'aquesta llista formen part de diferents seccions de l'exposició «Fenomen Fotollibre». Encara que això significa que hem recopilat una selecció representativa del que es poden considerar obres mestres del mitjà, també podria confirmar la sospita que es va preguntar dues vegades a la mateixa gent, raó per la qual es van obtenir els mateixos resultats. En temps d'ubiqües teories de la conspiració, «és fàcil començar a creure que les fronteres de la fotografia estan determinades per un càrtel molt unit de responsables i seguidors enigmàtics, recolzats per les institucions», com va observar Mishka Henner.¹² Al capdavant, potser aquesta mena de sondeig no té sentit: triar deu candidats per al «millor fotollibre de tots els temps» deixa un espai limitat per a l'opinió personal i suggereix que has de prendre una decisió basada en la importància d'aquests llibres en la història del mitjà.

Per poder presentar un bon resum de les publicacions recents, Irene de Mendoza i un servidor hem confiat en el concepte d'intel·ligència col·lectiva de l'ecosistema del fotollibre: vint-i-cinc experts de diferents latituds i amb experiència diversa han triat els seus llibres preferits dels darrers dos anys. Aquesta secció també destaca les posicions de set artistes contemporanis que representen una nova generació de fotògrafs que han construït les carreres amb, i al voltant de, publicacions fotogràfiques extraordinàries. L'adaptació dels

llibres i maquetes en format apte per a les parets de galeries sovint requereix altres mitjans com ara instal·lacions, *performances* i vídeos. L'ús de llenguatge fílmic no és una coincidència. De fet, sovint s'ha comparat l'estructura narrativa del fotollibre amb la de les pel·lícules. Lev Manovich ens recorda l'afirmació de Dziga Vertov: una pel·lícula pot superar la seva naturalesa descriptiva a través del muntatge, presentant a l'espectador objectes que ni tan sols existien en la realitat.¹³ Passa el mateix amb la indexació de la fotografia, a més d'altres assumptes semiòtics i ontològics molt discutits sobre el mitjà. Aquests perden importància quan la imatge es converteix en un flux de consciència, una estructura narrativa, una experiència fílmica que ens permet estar de debò «en la imatge», de la mateixa manera que Jackson Pollock volia que les seves obres l'absorbissin. Explicar una història passant pàgines és una manera simple encara que profundament poderosa de fer que aquestes ens parlin. La composició, la llum, la profunditat de camp, el color i tots aquells aspectes que tenim en compte quan descrivim una bona foto esdevenen secundaris quan les imatges es converteixen en discursives: de la mateixa manera que hem de connectar les nostres idees per comunicar-les a algú altre en un llenguatge, podem seqüenciar les imatges «penjant-les l'una al costat de l'altra perquè s'eixuguin».¹⁴

Algunes biblioteques personals són museus en si mateixos, com per exemple les de Manuel Álvarez Bravo, Gabriel Cualladó i Martin Parr, els quals han recopilat obres mestres amb el pas del temps, comprant-les o ben intercanviant-les amb altres fotògrafs. Com argumenta Horacio Fernández, les biblioteques mostren els gustos dels propietaris, són fonts d'informació, d'inspiració i de crítica del seu treball. De fet, les biblioteques són els retrats dels propietaris, la seva biografia i connexió amb el món exterior.

Això també és cert per a l'emprenedor, editor i artista Erik Kessels, la col·lecció del qual conté molts elements igual de pràctics que *The Book of Bread*: llibres de cuina, manuals de sexe, guies de ciutat i un atlas internacional de núvols. La seva impressionant col·lecció de fotollibres es complementa amb una instal·lació d'imatges de l'Arxiu Nacional de Catalunya que inclou incidències i errors, cosa que amplia la nostra perspectiva sobre allò que pertany a un museu i el que no. La instal·lació *Quin desastre!* es basa en el concepte del seu llibre recent, i mostra justament això: les coses que han anat malament, en la vida i/o al món de l'art.

Tal com ja s'ha dit, el fotollibre es conforma mitjançant la cooperació entre el fotògraf i altres professions. L'esforç col·lectiu del fotògraf, l'autor, l'editor, el dissenyador, la impremta i l'editorial ha estat el model seguit per a l'elaboració d'aquesta exposició. Set comissaris que han estat a l'avantguarda del moviment del fotollibre durant molts anys comparteixen perspectives sobre aspectes concrets del mitjà. Aquests punts de vista i la seva selecció d'obres poden ser complementaris, solapar-se i fins i tot contrastar-se. El resultat és un resum històric basat en gustos subjectius, contextos geogràfics específics i capítols temàtics, juntament amb una reflexió oberta sobre l'estat actual de l'art en el camp de la fotografia i de la indústria editorial.

¹ DE MIDDEL, Cristina i CASTELLOTE, Alejandro en conversa amb Moritz Neumüller: «On the Afnonauts, Surrealism, Kleenex and the Crisis. And What They Have in Common», *PhotoResearcher*, núm. 21, primavera del 2014, p. 87.

² PARR, Martin i BADGER, Gerry, *The Photobook: A History*, Vol. I-III. Phaidon Press, Londres, 2004, 2006, 2014.

³ SCHADEN, Christoph, «The Photobook – Comments on a Medium that has been Largely Ignored by Photo-Historical Research», a: AUER, Anna, SCHÖGL, Uwe (eds.), *Jubilee - 30 Years ESHPh*, notes del congrés, Fotohof, Salzburg, 2008, p. 439.

⁴ MCCAUSLAND, Elisabeth, «Photographic Books», a: MORGAN, W. D. (ed.), *The Complete Photographer: a complete guide to amateur and professional photography*, National Educational Alliance, Nova York, 1942; OWENS, Bill, *Publish your photo book: a guide to self-publishing*,

autoedició, 1979; GOLDSCHMIDT, Lucien i NAEF, Weston J., *The truthful lens: a survey of the photographically illustrated book, 1844-1914*, Grolier Club, Nova York, 1980; NORI, Claude i MORA, Gilles (eds.), *Les Cahiers de La Photographie. Les espaces photographiques: Le Livre*, núm. 6, 1982; SWEETMAN, Alex, «Photographic Book to Photobookwork: 140 years of photography in publication», *California Museum of Photography (CMP) Bulletin*, núm. 5 (2), 1986.

⁵ NEVES, José Luis, «What is a Photobook?», a: *Source Magazine*, hivern del 2016, núm. 88, p. 9.

⁶ HUGHES, Alex i NOBLE, Andrea (eds.), *Phototextualities: Intersections of Photography and Narrative*, University of New Mexico Press, Albuquerque, 2003; DI BELLO, Patrizia, WILSON, Colette i NAZIR, Shamoon, *The Photobook: From Talbot to Ruscha and Beyond*, I. B. Tauris, Londres, 2012 (agraeixó a Xavier Ribas haver-me mostrat aquestes fonts addicionals).

⁷ PFRUNDER, Peter (et al.), *Schweizer Fotobücher 1927 bis heute: eine andere Geschichte der Fotografie*, Fotostiftung Schweiz & Lars Müller Publishers, Winthertur/Baden, 2012; FERNÁNDEZ, Horacio, *Photobooks: Spain 1905-1977*, RM/Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid, 2014; GIERTSBERG, Frits i SUERMONDT, Rik, *The Dutch Photobook: A Thematic Selection from 1945 Onwards*, Aperture, Nova York, 2012; PARR, Martin i WassinkLundgren (eds.), *The Chinese Photobook: From the 1900s to the Present*, Aperture, Nova York, 2015; KANEKO, Ryuichi i VARTANIAN, Ivan, *Japanese Photobooks of the 1960s and 70s*, Aperture, Nova York, 2012.

⁸ WIEGAND, Thomas i HEITING, Manfred, *Deutschland im Fotobuch*, Steidl, Göttingen, 2011.

⁹ FERNÁNDEZ, Horacio, *The Latin American Photobook*, RM/Aperture, Madrid/Nova York, 2011.

¹⁰ HIMES, Darius i SWANSON, Mary Virginia, *Publish Your Photography Book*, Princeton Architectural Press, Nova York, 2010; COLBERG, Jörg, *Understanding Photobooks: The Form and Content of the Photographic Book*, Focal Press, Nova York, 2016.

¹¹ CRIMP, Douglas, «The Museum's Old / The Library's New Subject», a: *The Contest of Meaning: Critical Histories of Photography*, a: BOLTON, Richard (ed.), MIT Press, Cambridge, Massachussets, 1989) p. 3-14.

¹² SHAW, Jonathan (ed.), *New Foto Scapes*, Library of Birmingham, Birmingham, 2014, p. 110.

¹³ MANOVICH, Lev, *The language of new media*, MIT Press, Cambridge, Massachussets, 2001, p. 18.

¹⁴ LANGER, Suzanne K., *Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite and Art*, Harvard University Press, Cambridge, Massachussets, 1957 (1941).